IL-BIDWI

FOLJU MAHRUĠ DARBTEJN FIX-XAHAR MID-DIPARTIMENT TAL-BIEDJA

Editur, C. Zammit-Marmarà M.B.E.

Nru. 36 IT-TNEJN, L-1 TA' MEJJU, 1944. Nru. 36

XOGĦOL TA' KO-OPERAZZJONI

(*Mill-Editur*)

WIEĦED mill-passi sbieħ ta' Ko-operazzjoni li għamlu l-bdiewa Ingliżi, u li qiegħed jaħdem tajjeb ħafna, hu x-xiri u l-użu ta' makni u għodda tar-raba'. Il-bdiewa tar-raħal, bħallikieku, jixtru bejniethom makni tad-dris u inġenji oħra li jkollhom bżonn, u b'dawn jinqdew il-bdiewa kollha tar-raħal. Huma għamlu wkoll għaqdiet żgħar ta' bdiewa biex imorru jaħdmu lil xulxin fir-raba'; bħallikieku jien il-lum m'għandix x'nagħmel, niġi nagħmel ġurnata xogħol għandek, inti tħallasni b'ġurnata xogħol oħra meta jkolli bżonnok jien.

Xogħol ieħor sabiħ hu l-ko-operazzjoni fil-bexx tal-patata u bexx ieħor kontra l-insetti u kontra l-mard. Għadd ta' nies, jew mill-bdiewa stess, jew imħallsin minnhom, imorru jbixxu distrett sħiħ. B'dan il-fteħim ix-xogħol qed isir wisq iżjed malajr u b'ekonomija kbira. M'għandniex x'ingħidu l-ispejjeż li jsiru jinqasmu bejn il-bdiewa skond kemm dak li jkun ikollu raba'.

Ix-xogħol li jistgħu jagħmlu l-Għaqdiet Ko-operattivi tal-Biedja fih għadd kbir ta' friegħi u jistgħu kollha jkunu ta' ġid mill-ikbar sew lill-bdiewa stess, lil dawk kollha li jgħixu mill-biedja, kif ukoll lill-konsumatùri tal-ħxejjex u frott.

Hawn Malta hemm għadd żgħir ta' bdiewa li għad ma jistgħux jifhmu kemm huma meħtieġa l-Ko-operattivi. Bihom ix-xogħol tar-raba' jingħamel iżjed bil-ħeffa u wisq iżjed b'irħis milli kieku kull bidwi jaħdem għal rasu. Tabilħaqq hemm għadd ta' nies interessati li, billi jaħsbu li dawn l-għaqdiet ser ikunu ta' tfixkil lil kull min jaħdem mal-bidwi, huma wkoll jippruvaw ifixklu billi jxerrdu ħafna għajdut falz biex ibeżżgħu lill-bdiewa. Jiena ma nixtieq ngħid xejn ħlief li nfakkar lil dawn it-talin f'dak il-proverbju Ingliż li jgħid. "Tista' tidħak b'xi wħud għal xi ftit żmien, iżda ma tistax tidħak b'kulħadd iż-żmien kollu"!

TRUF TA' GĦERF

Kieku wieħed jaħseb sew qabel ma jitkellem. kieku fid-dinja jkun hawn iżjed kwiet.

Il-għażż jimxi hekk bil-mod illi l-faqar malajr jgħaddih.

Meta ż-żmien ikun mgħarraq. l-itwal bniedem isib ruħu ftit qasir.

Xogħolijiet kbar saru bil-paċenzja mhux bis-saħħa.

Qatt tfaħħar bniedem mingħajr ma jkun jimmeritah, qatt tmaqdru mingħajr ma jkun jistħoqqlu, u kun żgur li qatt ma ċċanfru jekk ma jkunx hemm raġuni qawwija għal dan.

Meta tkun imdejjaq u taħseb illi kollox għalik hu mitluf. aħseb ftit fl-affarijiet sbieħ ta' madwarek, bil-ġid li jista' ma jkunx għandek, għodd il-grazzji tiegħek waħda waħda. u inti tistagħġeb kemm Alla kien tabilħaqq ħanin miegħek.

IL-BIEDJA F'MEJJU

(*Editur tal-Propaganda*)

Fil-Għalqa

Temp.—Mejju huwa msemmi għall-irjieħ u meta jkun mirjieħ *stennieh bid-deni*. F'dan ix-xahar jiġi wkoll li fi ġranet ta' xemx qawwija jagħmel xi ftit ta' l-iħtriq—l-iktar meta r-riħ ikun jonfoħ bl-ilbiċ u tkun is-sħana. B'dan ir-riħ ibatu xi prodotti, bħalma hu l-qamħ li jinħataf u ma jimliex. L-iħtriq jagħmel ukoll ħsara fir-raħs u fit-tagħqid tal-frott tas-siġar.

Jekk tagħmel xi raxxa xita u tkun is-sħana, l-uċuħ ibatu—l-iktar il-qamħ, ix-xgħir u s-silla maħsuda, jimtess in-nebbiet tal-bittieħ, tal-qara', id-dwieli u prodotti oħra. Temp umdu jkattar il-mard tal-Mell Abjad.

Ħsad.—"Għal Mejju, aħsad imqar kien plejju"—igħid il-Malti. F'dan ix-xahar jinħasad ix-xgħir u jinqata' l-ful u tinġabar il-piżelli għan-niexef.

Taħwil. Kompli ħawwel il-kaboċċi u t-tadam u x-xtieli tal-ġidra tas-sajf. Iż-żrigħ u t-taħwil ta' Mejju, jiġifieri dawk li ma laħqux f'April, jibdew jissaqqew. Mat-tisqija, tajjeb wieħed jagħti ftit demel lill-qara' aħmar, il-qara' twil u l-ħjar. Agħtihom ftit kubrit u iżbor ukoll il-qara' twil biex tgħinu joħroġ friegħi ġodda fl-imsierek. Saqqi wkoll il-fażola ħadra li issa tilħaq ġmielha.

Fil-Ġnien tal-Ħaxix

Bħalissa ma hemmx x'tagħmel wisq fil-ġnien ħlief li ddur dawra lil bittieħ, il-ħjar u t-tadam u tnaddafhom mill-ħaxix ħażin u ddurhom bil-kubrit biex ma jimtessux. Bejjet il-bamja u iżra' l-pitravi. Tħallix bil-għatx il-fażola ħadra li issa laħqet kibret sewwa, għax inkella tidbiel. Dan ix-xahar jilħaq l-isbaħ ħass ikkapuċċat u ħass twil, u tajjeb li wieħed jagħżel l-isbaħ xtieli u jżommhom għaż-żerriegħa. Fiż-żara' tal-ful għandek iddur dan il-prodott għall-Mess Iswed u taqta' l-qliebi u tbixx bil-Klensel jew bil-Katakilla. Il-budebbus għandu jinqala' minn għeruqu u jinħaraq*. Il-frawli bdew jagħmlu l-fjur kif ukoll il-frott. Ifrex ftit tiben ma' dwar ix-xtieli biex il-frott ma jitħammiġx bil-ħamrija. Billi dan il-frott jittiekel nej u ma jitqaxxarx wieħed m'għandux isaqqih bl-ilma tad-demel għax jista' jkun kaġun ta' ħafna mard. Għinu bis-Sulfat ta' l-Ammonja.

Fil-Ġnien tas-Siġar

Agħżaq u demmel is-siġar ta' l-agrumi. Minn l-aħħar ta' dan ix-xahar sa Settembru tista' tiżbor is-siġar tal-larinġ. Jekk l-art taħbat tixxotta, tagħmel sewwa jekk tagħti xi tisqija. Saqqi s-siġar tan-nespli biex is-siġra tħaxxen il-frott u tfittex tagħmel raħs ġdid. It-taħwil ġdid tas-siġar tal-frott irqiq jaħtieġ li kultant jissaqqa ma' tul is-sajf. Agħżaq u agħti l-kubrit lid-dwieli u qaċċat ir-rimi żejjed. Issa jista' jsir it-tilqim bil-qoxra tal-larinġ, tan-nespli, tat-tin, u tal-frott irqiq kollu. It-tilqim f'dan ix-xahar huwa aħjar minn dak li jsir f'xhur oħra tas-sajf.

* **Nota:** Infakkru lill-bdiewa illi issa hemm liġi li tobbliga ill-bidwi jaqla' u jaħraq il-budebbus. Din il-liġi saret fl-interess tal-bidwi stess. Mela nobdu din il-liġi billi nduru dawra l-budebbus minnufih.

UŻU TA' MAKNI GĦALL-ĦSAD TAS-SILLA U WĊUĦ OĦRA TA' L-AĦDAR. — Kull min jixtieq jaħsad is-silla u wċuħ oħra bil-makna tal-ħsad għandu jitlob lis-Suprintendent tal-Qasam tal-Għammieri. L-uċuħ għandhom ikunu f'ġonot ta' raba' fil-kobor fejn tkun tista' tidħol il-makna u l-art ma jkunx fiha ġebel li jista' jagħmel il-ħsara fix-xfafar tal-ħsad. L-inqas ħlas għall-użu tal-makna biż-żewġt irġiel li jħaddmu l-makna huwa 50s. għal kull ġurnata xogħol (il-ħinijiet tax-xogħol ikunu bħal dawk tal-Qasam tal-Għammieri).

MARD TAD-DWIELI

(C. Żammit-Marmarà, M.B.E.)

FIL-GŻEJJER tagħna nitilfu ħafna għeneb kull sena kaġun ta' mard li bi ftit ta' għaqal nistgħu kieku neħilsu minnu. Il-bidwi bosta drabi jbixx biex jilqa' l-mard, iżda ma hux biżżejjed li wieħed ibixx, jiħtieġ ukoll ibixx tajjeb u fil-waqt.

Marda li f'dawn l-aħħar snin dehret iżjed qawwija, l-iżjed fil-ġonna tad-djar, hi l-marda tal-mell dqieqi jew mell abjad, li min ma jafx iħallatha mal-"peronospora" tad-dwieli. Iżda hi m'għandha x'taqsam xejn magħha. Din il-marda aktarx tidher fuq il-weraq żgħar torja tal-pjanta u minn hemm tixtered għal fuq l-għenieqed. Meta tmiss iż-żahar l-għanqud aktarx jispiċċa jew jekk igħaqqad allura jgħaqqad wisq ftit għeneb, li jinkesa b'għabra bħal trab dqieqi. Meta tidher fuq il-għeneb, il-marda tagħmel bħal tbajja' griżi li magħhom ikollhom trab fin abjad. Din il-għabra hi ż-żerriegħa tal-marda, u biha l-marda mhux biss tixtered minn siġra għall-oħra, iżda wkoll minn ġnien għall-ieħor u minn għalqa għall-oħra. Il-għeneb mimsus bil-marda jinqasam u ma jiswa għalxejn.

Il-Mediċina għall-Marda

Għal din il-marda l-aħjar hu l-kubrit tajjeb, jew ix-Shirlan. Sew il-kubrit kif ukoll ix-Shirlan għandhom jingħataw xi ġimgħa qabel ma l-għenieqed jiżahru. Ix-Shirlan għal din il-marda hu aħjar mill-kubrit, iżda l-kubrit huwa tajjeb ukoll basta jkun fin u li jeħel. Malli ż-żahar jiftaħ jiħtieġ wieħed jerġa' jagħti l-kubrit jew ix-Shirlan u jtenni meta l-għanqud igħaqqad u jekk ikun hemm bżonn malli l-għeneb jikber ftit, ngħidu aħna daqs piżella. L-aħjar kubrit hu l-kubrit ramat.

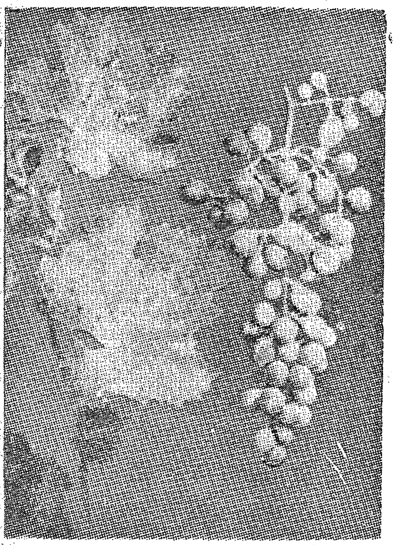

Weraq tad-dielja u għanqud għeneb mimsusa bil-"Mell Abjad".

Marda iżjed qalila li ftit jew wisq tidher kull staġun hi l-'peronospora'. Din hi marda li il-ha magħrufa iżjed minn 100 sena. F'Malta indunajna l-ewwel darba biha fl-1889. Fl-1911 din il-marda għamlet ħsara bil-bosta kbira f'dawn il-Gżejjer.

Il-"Peronospora"

Il-"peronospora" ġejja minn fungu rqiq li jibda biex imiss wiċċ il-weraq li fuqhom jidhru bħala tbajja' safranin. Dawn it-tbajja' jikbru bil-mod il-mod, isiru ta' lewn kannella, jinxfu u jitqarqċu. Minn taħt il-werqa dawn it-tbajja' jkunu għall-ewwel bħal tal-wiċċ, iżda mbagħad jimtlew bi trab abjad irqiq li malli tmissu jitfarfar. Dan it-trab hu iż-żerriegħa tal-marda u bih il-marda tixtered malajr. F'jum ħiemed bir-riħ isfel, b'temperatura daqsxejn sħuna, il-marda tixgħel u tixtered fuq id-dwieli kollha tal-qrib, u minn dawk tal-qrib għal oħrajn iżjed bogħod. Fuq dwieli li jkunu f'xi rokna dellija, il-marda tixgħel iżjed malajr.

Il-marda tidher ukoll fuq l-għenieqed, kemm fuq dawk li żahru kif ukoll fuq l-oħrajn li jkunu għadhom ma żahrux. Il-marda tista' tidher ukoll fuq l-għenbiet fl-aqwa tas-sajf.

Sew meta l-marda tnixxef bil-mod il-mod il-weraq, kif ukoll meta tmiss l-għenieqed nejja jew misjura, kmieni jew tard, il-ħsara li tagħmel tkun bil-bosta kbira.

X'uħud mill-bdiewa jgħidu li ma jimporta xejn jekk il-marda tmiss il-weraq basta ma tmissx l-għenieqed. Dawn jagħmlu żball meta jaħsbu hekk, għaliex il-weraq huma l-pulmun tal-pjanta. Bis-saħħa tal-weraq il-pjanta tixrob l-arja, tħaddem is-sustanzi li tixrob mill-art, u fi żmien il-ħsad, bix-xogħol li jagħmlu l-weraq, insibu fil-għeneb il-lewn, iz-zokkor, l-aċdu, u sustanzi oħra li bihom nagħmlu nbid tajjeb u ta' saħħa. Jekk inti taqta' l-weraq minn dielja meta l-għenieqed ikunu għadhom żgħar, l-għeneb jibqa' żgħir, l-għenbiet ħodor, il-laħam tagħhom qares u ta' togħma ħażina.

Jekk il-marda tal-"peronospora" tmiss l-għenieqed mill-ewwel, sew jekk dawn ikunu għadhom jiżahru, u kemm jekk l-għeneb ikun kbir, allura l-ħsara tkun kbira għax teqridhom f'qasir żmien.

Biex neħilsu minn din il-marda jeħtieġ li aħna nikkumbattuha u nikkumbattuha bil-qalb u kif titlob is-sengħa. Xogħol magħmul b'nofs qalb u kif ġie ġie ma hux ħaġ'oħra għajr telf ta' żmien u rimi ta' flus.

Jiħtieġ inbixxu fil-waqt u kemm jiħtieġ

Biex nikkumbattu din il-marda jiħtieġ inbixxu, u nbixxu fil-waqt u meta jiħtieġ.

Jekk aħna nbixxu bil-mistura burduliża, jiħtieġ li aħna niksbu kupru tajjeb u ġir tajjeb. Il-mistura ssir billi tħallat il-ġir virġni msoffi u magħmul ħalib tal-ġir mal-kupru maħlul fl-ilma. Jiħtieġlek għal dan ix-xogħol mastella kbira li tasa' erba' bramel ta' l-inbid, barmil tal-għuda li jasa' tliota jew 4 galluni, biex fih jissaffa l-ġir virġni, filtru tal-fildiferru rqiq biex minnu ssaffi l-ħalib tal-ġir, u żewġ lasti tal-injam biex tħawwad; waħda minnhom twila għall-mastella u l-oħra iqsar għall-barmil.

Kupru jkun jiħtieġlek 3 irtal u ratlejn ġir virġni għal kull 36 gallun ilma.

Flok din il-mistura hemm ukoll il-"Bordinette" li hi aħjar mill-mistura Burduliża, iżjed ekonomika, u eħfef, għaliex wieħed ma jiħtieġlu xejn ħlief iżid l-ilma magħha. Billi din il-mistura fiha magħha sustanza li twaħħalha tajjeb mal-weraq u mal-għenieqed, hija tiswa għax-xogħol wisq iżjed mill-mistura Burduliża, u l-bidwi jaf li qed ibixx b'ħaġa tajba.

Biex il-bexx jiswa sewwa għal din il-marda, wieħed għandu jbixx meta r-raħs ikun twil 4 pulzieri, il-bexx ma jagħmilx ħsara, anzi jservi ta' ġid, jekk wieħed ikun qabel ta l-kubrit. Jiħtieġlek ukoll li:—

(1) Tbixx xi għaxart ijiem qabel ma l-għenieqed jiżahru; (2) Tbixx malli ż-żahar jiftaħ; (3) Tbixx wara li ż-żahar igħaqqad; (4) Tbixx għal nofs Lulju; (5) Tbixx għall-aħħar ta' Lulju.

Il-bexx jiħtieġ isir fuq il-pjanta kollha, fuq il-waraq mill-wiċċ u minn taħt, fuq il-għenieqed u fuq iz-zokk.

:x:

X'KIENU D-DANIŻI

(C. Zammit Marmarà, M.B.E.)

Fl-imgħoddi, id-Daniżi kienu nies tal-baħar, foqra u moħħhom aktarx fil-gwerer. Il-lum għall-kuntrarju huma nies tal-Biedja, għonja u jfittxu l-paċi. Xinhu li ġieb din il-bidla?

Fi żmien il-gwerer ta' Napuljun, huma kienu poġġew mal-Franċiżi bil-ħsieb li jikbru. F'dawk il-gwerer kienu nħaqru wisq kemm mill-Ingliżi u kemm mill-Ġermaniżi—kienu għarrqulhom il-flotta tagħhom u ħadulhom bosta mill-kolonji. Barra minn dan, il-Ġermanja ħaditilhom ukoll biċċa minn arthom — il-biċċa t'isfel li kienet l-aħjar.

Fi tmiem is-seklu dsatax, dawn in-nies, foqra, mirbuħa u mingħajr kolonji, kellhom igħixu biss b'dak li tagħtihom l-art. L-art tagħhom kienet dak iż-żmien l-agħar li kien hawn fl-Ewropa, għall-koltivazzjoni ta' l-uċuħ.

Id-Daniżi ma fittxewx li jinkwetaw lill-gvern tagħhom, lanqas li jissottomettu ruħhom lejn l-aristokrazija tal-pajjiż, iżda għamlu l-aħjar ħaġa li jista' jagħmel kull poplu tad-dinja — "huma għenu lilhom infushom".

Huma għamlu għaqdiet żgħar ko-operattivi, bdew igħinu lil xulxin, żviluppaw l-art li kellhom, kibru u stagħnew! Il-lum il-ġurnata, id-Daniżi huma l-iżjed nies magħrufa għax-xogħol ko-operattiv.

Il-għaqda fiha l-qawwa.

IL-MANDULINA TNISSLET FL-ITALJA U FL-EĠITTU MINN MALTA

(*C. Zammit-Marmarà M.B.E.*)

INGIBU hawn maqlub għal Malti biċċa meħuda minn folju reliġjuż "Pro Famiglia" tal-1 ta' Novembru 1925, u biċċa oħra mill-ktieb "Le Jardinage en Egypte" ta' Walter Draper, biex nuru li l-mandulina tnisslet fl-Italja u fl-Eġittu minn Malta.

"L'arancio e il mandarino"

"Dinu Cortesi fil-*Corriere d'Italia* irid jaf l-għala l-Italja jisthoqqilha d-definizzjoni li taha Goethe, ta' art tal-larinġ. Qabel Kristu l-boskijiet tal-larinġ li llum minfuħa bihom il-Kalabbrja u Sqallija ma kinux jeżistu u Dioniġi ta' Sirakuża qatt ma seta' joffrihom lill-misteḍnin illustri tiegħu. Sa dak iż-żmien ma kienx magħruf ħlief iċ-ċitrat (*citrum malum*). Il-larinġ daħal fl-Ewropa b'riħet l-invażjoni tal-Għarab. Il-larinġ, maħluq fl-Indja, għadda mill-Persja bis-saħħa tal-gwerrieri Mawmettani u wasal fl-Ewropa madwar is-sena 900 wara Kristu. Qrib Patti fi Sqallija, kibru l-ewwel siġar tal-larinġ; il-fwieħa tiegħu stmata ħafna u l-polpa bdiet tittiekel. Bertu Magno fil-ktieb tiegħu *'De Vegetabilibus'* jiddeskrivih bi preċiżjoni kbira u fi ftit żmien il-kultivazzjoni tiegħu xxerdet ma' l-Italja kollha. It-togħma tas-sugu tiegħu kienet magħrufa b'mod tali li fis-sena 1000 il-Prinċep ta' Salernu meta kien assedjat mill-Għarab fil-belt tiegħu bagħat bil-moħbi lill-kompatrijotti tiegħu fin-Normandija kannestru mimli b'dan il-frott prezzjuż biex iġagħlhom igħinuh. Kwalità oħra ta' larinġ ġiet miċ-Ċina fl-Ewropa bis-saħħa tal-Portugiżi dwar is-sena 1548 u din kienet il-vera larinġa li ġiet hekk imfissra mill-Ġeżwita Lecomte fil-kitba tiegħu *Memorie cinesi "On le nomme en France Orange de la Chine parceque celles que nous vims pour la première fois en avaient èté apportèes"*. L-aħħar li waslet f'pajjiżna kienet l-imfaħħra mandurina li daħlet fl-ewwel snin tas-seklu XIX u li għas-sugu ħelu tagħha ħabtet tisboq il-larinġ. Il-mandulina waslet fi Sqallija minn Malta fejn il-Kavalieri Portugiżi ġa fit-tmiem tas-seklu XVIII kienu ħawlu s-siġar tal-mandulina li kienu ġiebu mas-siġar tal-larinġ miċ-Ċina. Hu ċar mela li l-art fejn jiġi 'l quddiem il-larinġ kellha tistenna bosta sekli qabel ma l-farħanin xtut tagħha ġew imżejnin bil-frott tant ifuħ u li l-poeti Griegi u Rumani ma kinux jafu li jeżistu u aħna obbligati lejn il-ġeżwita Locomte jekk illum naraw imbarraġ bħal eleganti piramdi fuq l-imwejjed tagħna l-ħelwin *pomi dorati* li jġennu l-palat tagħna bil-ħlewwa tas-sugu tagħhom, u hekk il-misterjuż frott tal-Persja u ċ-Ċina, li xi żmien kien jitqies b'superstizzjoni reliġjuża u miżmum bħal "talisman", sar il-ferħ tal-wikkiela tagħna u ta lill-pajjiżna l-isem ħelu li Goethe kiteb għal dejjem fil-poeżija tiegħu.

Minn "Le Jardinage en Egypte" par Walter Draper. p. 124:—

L'Orange Mandarine Egyptienne

"Dil-varjetà, li hi differenti mid-dehra u mill-ħxuna tal-vera mandulina taċ-Ċina u t-Tangarine Franċiża, daħlet minn Malta fil-bidu tas-sena 1830."

Dan hu kif jirrakkonta fuqha S.E. Yacoub Atrin Pacha:—

"Ilu dwar sittin sena, fi żmien Mehemet Ali, xi studenti li kienu ġejjin lura mill-Ewropa, fejn kienu mibgħuta mill-Gran Pacha bex jistudjaw ix-xjenzi moderni, baqgħu Malta għal tmint ijiem imħabba l-maltemp. Wieħed minnhom jismu Yousef, li kien ra fis-suq varjetà sabiħa ta' mandulina, xtara kaxxa. Meta wasal l-Eġittu irrigala ftit lil Viċi-Re u dan tant ħareġ kuntent li ordna lil Yousef Effendi (*is-Sur Ġużeppi*) li jmexxi hu l-kultivazzjoni tagħha u minnufih ġagħal tinżera' ż-żerriegħa tal-mandulina fil-ġonna ta' Chonbra."

Maż-żmien deher il-frott fuq is-siġar u Mehemet Ali, li kien iħobb wisq il-mandulina, semma din il-frotta bl-isem ta' "Yousef Effendi", isem li baqa' hekk magħruf sal-lum fl-Eġittu.

IS-SWIEQ TAL-PAJJIŻ

(*C. Zammit-Marmarà M.B.E.*)

HI ħaġa li tinteressa lil kulħadd li nissudaw is-swieq tal-pajjiż biex wieħed ikun jista' wkoll itejjeb is-swieq ta' barra. Dan ġà konna bdejnieh fil-mili u fl-irbit tal-ħaxix u tal-frott u bosta bdiewa laqgħu dan ir-ranġament bil-ferħa u bil-għaqal. Hemm ħafna bdiewa li jafu tajjeb — u jekk ma jafux jistgħu jgħiduhulhom il-pitkali — kemm kien jagħmel differenza fuq il-bejgħ prodott ta' bidwi minn dak ta' bidwi ieħor. Dan kien jiġi mill-għaqal ta' xi bdiewa li kienu jimlew u jagħżlu tajjeb il-prodotti tagħhom u għalhekk il-vendituri kienu jidraw il-marka u kienu dejjem ifittxu l-biegħa ta' dawk il-bdiewa u jħallsu tagħha tajjeb.

Dan il-mili bil-għaqal u bil-ħaqq jinħtieġ li jsir mill-bdiewa kollha għaliex ma tkunx ħaġa sewwa li mħabba traskuraġni ta' bidwi wieħed jeħlu l-bdiewa l-oħra, u issa li resqin lejn l-istaġun tal-frott hu ta' min iwissi lill-bdiewa biex jimlew kollox kapaċi u ta' rġiel li huma, biex la l-vendituri u lanqas min jiekol ma jkun jista' jġorr. Dan ifisser li wieħod għandu jimla dak li hu kapaċi għalih u dak li hu attakkat jew mhux kapaċi f'ħaġ'oħra. Il-mili li jkun hekk jaqbel għal kulħadd għax ix-xerrej iħallas it-tajjeb tat-tajjeb u l-ftit ta' l-inferjuri.

Jinħtieġ li ssir ukoll attenzjoni kbira sew fil-mili u kemm fit-trasport biex il-frott ma jiġrilux ħsara. Għandu żball kbir dak il-bidwi li wara li jieħu l-oġġett li jkollu jaħseb li hu ħeles għaliex il-prodott ħadu l-pitkal jew il-Gvern. Frott imkagħbar jinbiegħ inqas, u la ma jinbigħx il-prezz jaqa'. Niftakru li *"l-ewwel ma tiekol l-għajn"*. Mela dik id-drawwa li wieħed jimla kif ġie ġie m'għandhiex tkun għax b'hekk twaqqa' s-suq għalik u għall-oħrajn. Kull bidwi għaqli mhux biss għandu jimla tajjeb hu, iżda għandu wkoll iġagħal lill-oħrajn jagħmlu bħalu.

In-neguzjanti tal-patata tas-safar jafu tajjeb kemm inkwiet kien jinqala' kull sena mix-xerrejja ta' barra mħabba xi wħud li kienu jimlew bl-addoċċ. Biex nerġgħu nsibu swieq tajba jiħtieġ li dan ma jerġax jiġri u biex ma jiġrix jiħtieġ organizzazzjoni tajba.

———:x:———

KIF TARA BAJDA HIX FRISKA

(*C. Zammit-Marmarà, M.B.E.*)

Bosta drabi jiġri fl-irziezet li wieħed isib xi bajd 'l hawn u 'l hinn, l-iżjed jekk it-tiġieġ jitħallew jiġru fir-raba', fil-ġonna jew postijiet oħra. Kultant jiġri wkoll lill-mara tad-dar li tqiegħed xi bajda jew tnejn x'imkien u tinsiehom. Bajd bħal dan wieħed ikun jixtieq jaf jekk hux tajjeb.

Biex tkun taf jekk bajda għadhiex tajba, ħu ftit melħ, u agħmel f'xi reċipjent, ngħidu aħna skutella, bott tal-landa jew ħaġ'oħra, u dewweb il-melħ fid-doppju tiegħu ilma. Jiġifieri jekk tagħmel żewġ imgħaref melħ trid tagħmel erba' mgħaref ilma. Jiħtieġ illi ilma jkun hemm biżżejjed li fih tista' toqgħod bajda wieqfa u li tkun imgħottija sewwa bih.

Wara li tlesti dit-taħlita qiegħed fih bil-mod il-bajda li trid tipprova u żomm f'rasek dan:—

Jekk il-bajda ma tkunx ilha iżjed minn sitta u tletin siegħa (jum u nofs) hi tinżel fil-qiegħ u tibqa' fil-qiegħ mimduda; minn jumejn sa tlieta l-bajda tagħmel l-istess ħaġa, iżda tintrefa daqsxejn mit-tarf il-wiesa' tagħha. Iżjed ma l-bajda tkun qadima, dan it-tarf il-wiesa' iżjed jintrefa' 'l fuq. Bajda li jkollha minn 20 ġurnata 'l fuq tieqaf dritta fil-qiegħ ta' din it-taħlita bil-ponta tagħha 'l isfel.

Dan isir għaliex il-bajd iżjed ma jdum iżjed jitlef l-umdità li jkollu fil-qoxra u għalhekk jeħfief bis-sigħat u, naturalment, iżjed ma teħfief iżjed il-bajda tgħum u iżjed inti tkun tista' tara tkunx friska.

AVVIŻI

PREZZIJIET TAL-LAHAM TAL-MAJJAL. — Imħabba li issa żdiedu l-provvisti tal-laħam tal-porku, l-iktar il-laħam minn majjali ta' pis kbir, il-Gvern iddeċieda kontra qalbu li jnaqqas il-prezzijiet tax-xiri sabiex jiżgura l-bejgħ fil-ħwienet ta' provvisti oħra tal-laħam tal-porku li 'l quddiem għad ikollna. Il-kwantità tal-laħam tal-porku issa għoddha laħqet it-terz tal-kwantità li kellna qabel il-gwerra u l-Gvern jixtieq ferm illi t-torbija tal-majjali ma tonqosx. Il-Gvern żamm apposta l-prezzijiet tax-xiri għoljin kemm sata' jkun għal żmien twil sabiex jagħmel il-qalb lil dawk in-nies li jrabbu l-majjali. Il-prezz tax-xiri tal-porku tal-prima kwalità (majjali li jiżnu inqas minn qantar ta' pis mejjet) tnaqqas kemm xejn, jiġifieri minn £20 sar 17. 10s. il-qantar, iżda l-laħam tal-porku minn bhejjem ta' pis kbir kellu jitnaqqas wisq iżjed, jiġifieri jsir £12. 10s. il-qantar, imħabba li din il-kwalità ta' laħam tal-porku ma tantx tinbiegħ. Il-Gvern deherlu ħaġa tajba li jbaxxi l-prezzijiet skond ma kien jixraq u deherlu wkoll li aħjar iżomm il-prezzijiet ġodda kemm jista' jkun għal żmien twil milli joqgħod ibiddel ta' sikwit u minnufih. Dawk kollha li jrabbu l-majjali jistgħu jibqgħu żguri illi l-Gvern ma jħallix illi l-prezzijiet jinżlu b'mod li ma jħallux qligħ.

TADAM BIKRI. — Ngħarrfu lill-bdiewa ta' Għawdex illi t-Tadam Bikri li jinbagħat Malta sa jkun mibjugħ b'irkant ix-Xatt ta' Malta sabiex bħala prodott ta' barra minn żmienu l-bidwi jġib il-prezz kollu tas-suq li dan il-prodott ikun jistħoqqlu. Meta l-biegħa ta' dan il-prodott tikber sewwa, id-Dipartiment tal-Biedja biħsiebu jiffissa l-prezzijiet tiegħu bħalma qed isir għall-ħaxix u-frott ieħor.

KIF SEJRIN ISIRU L-KUNTRATTI TAL-ĦAXIX DIN IS-SENA. — Is-sena li għaddiet ħafna bdiewa għamlu kuntratti għall-Pastard, Tadam u Kaboċċi Savoy. Dawn il-bdiewa kollha ħarġu kuntenti għaliex ħadu prezzijiet aħjar minn dawk li ma kellhomx kuntratt. Din is-sena d-Dipartiment tal-Biedja biħsiebu jkompli jkabbar dan il-proġett, biss sejjer ikun hemm xi tibdil fih. Barra mit-Tadam, Pastard u Kaboċċi, sejrin jindaħlu wkoll l-Artiċoks, il-Qara' Aħmar u l-Karrotti. Kull bidwi kellu jmur f'wieħed mis-Swieq li hemm f'Ħaż-Żebbuġ, is-Siġġiewi, ir-Rabat, Ħall Balzan, il-Marsa, l-Imsida, u Ħaż-Żabbar, mis-17 sat-28 tax-xahar li għadda sabiex jikteb kemm biħsiebu jagħmel raba' minn dawn is-sitt uċuħ u kemm jaħseb li jieħu prodott. Wara li ssir din il-kitba, il-bidwi kellu jiftiehem bil-miktub mal-Gvern. Kull bidwi li jagħmel dan il-ftehim, ikollu preferenza fil-prezz ta' ħamsin fil-mija. Jiġifieri li jekk il-prezz għal dawk li ma jinkitbux ikun xelin, il-prezz ta' dawk li jinkitbu jkun xelin u nofs. Il-prezzijiet jinbidlu skond is-suq, iżda dawk il-bdiewa li jkunu miktubin dejjem ikollhom il-preferenza ta' ħamsin fil-mija iżjed. Meta ħaddieħor jieħu lira, huma jieħdu lira u nofs. Meta ħaddieħor jieħu sold, huma jieħdu sold u nofs. Il-Gvern sejjer jaċċetta l-biegħa ta' kulħadd, ukoll ta' dawk li ma jinkitbux, biss dawn ikollhom prezz inqas, jiġifieri ma jkollhomx il-preferenza ta' ħamsin fil-mija. Dawk li jinkitbu jistgħu jġibu iżjed mill-pis li jkollhom miktub, iżda taż-żejjed li jġibu ma jkollhomx il-preferenza fil-prezz.

ĦARRUB U ŻERRIEGĦA TAL-QOTON IMNEĦĦIJIN MIR-RAZZJON. — Sakemm jingħata avviż ieħor, il-Ħarrub u ż-Żerriegħa tal-Qoton huma mneħħijin mir-razzjon. Dan il-ġwież jista' jibqa' jinbiegħ minn bejjiegħa tal-ġwież bil-liċenza tad-Dipartiment tal-Biedja u jista' jinxtara jew jinbiegħ biss minn għand dawn il-bejjiegħa.

QARA' BAGĦLI U FRAWLI. — Il-Pitkalji ta' Ħaż-Żabbar, il-Marsa u Ħall Balzan ikunu miftuħin nhar ta' Sibt sal-10 ta' fil-għodu għall-Qara' Bagħli u Frawli biss.

QUOTA TAL-FUL, BASAL U TEWM. — Fil-laqgħa tal-Kumitati tal-Bdiewa li saret nhar il-Ħadd, it-23 tax-xahar, inqata' illi għandha ssir il-quota (porzjon jew sehem) fuq il-ful aħdar, il-basal aħdar u t-tewm aħdar minn nhar it-Tnejn, l-1 ta' Mejju. Għalhekk kull bidwi għandu jfittex il-Kumitat tar-Raħal tiegħu biex jieħu s-sehem tiegħu sabiex ikollu bil-miktub kemm jista' jieħu s-suq.

SELF U XIRI TA' MTATEN IMĦALLTIN MAD-DEMM TAL-MUNTUN "EAST FRIESIAN". — Id-Dipartiment tal-Biedja għandu numru ta' mtaten ta' demm imħallat mal-muntun hekk imsejjaħ "East Freisian" illi lest biex jislifhom lil min għandu ngħaġ u jkun approvat mid-Dipartiment. Id-Dipartiment iqis ukoll kull talba li ssirlu għax-xiri ta' dawn l-imtaten bil-pis. Itolbu lis-Suprintendent tal-Qasam tal-Għammieri, il-Marsa.

GĦODOD TAL-BIEDJA. — Dawk kollha li jinnegozjaw fil-għodod tar-raba' u li jixtiequ jġibu minn barra xi provvisti ta' dawn il-għodod għandhom jibagħtu lista tal-bżonnijiet tagħhom l-Uffiċċju tal-Biedja, il-Għammieri, il-Marsa, mhux iżjed tard minn nhar is-Sibt, is-6 tax-xahar. Għandu jingħata l-isem u l-indirizz tad-ditti jew djar li soltu jipprovduhom b'dawn il-għodod.

———:x:———

KORRISPONDENZA

IX-XOGĦOL TAL-BIDWI GĦANDNA NGĦOŻŻUH

Sur Editur,

Wara l-ġranet koroh li għaddejna minnhom u issa beda jidher it-temp sabiħ, donnu li ħafna nies jinsew malajr li l-poplu għandu jibqagħlu ftit tar-rikonoxxenza lejn il-bidwi tagħna, billi dan, meta konna ninsabu fl-agħar żmien, ta ħafna minn dak li kellu sabiex il-ħażna magħfusa li kellna tkun tista' tiġġebbed għal ftit taż-żmien aktar.

Tassew li l-bidwi ma għamilx dan għalxejn u ġie mħallas tajjeb għall-prodotti tiegħu, iżda ngħiduha kif inhi, dak iż-żmien dak li ta l-bidwi ma kienx fih prezz.

Għalhekk wieħed ma għandux jinsa dan u ma nimlewx rasna ż-żejjed bil-flus li qala' l-bidwi. Jekk il-bdiewa qalgħu l-flus imberkuhomlhom u flok li ngħajruhom għandna nagħmlu ħilitna kollha biex ngħinuhom u ma nħallu qatt li l-bidwi tagħna jerġa' jiġi fl-istat ta' faqar u tbatija li kien fiha qabel ma beda l-assedju.

Aħna nemmnu li ħala ta' flus il-poplu ma għandux isir għal interessi ta' ħadd. Nifhmu wkoll li l-biedja tagħna ma tkunx tista' tieħu l-istess infiq ta' flus li sar fi żmien ta' gwerra. Iżda xi organizzazzjoni jew għajnuna fejjieda lill-biedja tagħna ma għandhiex titħalla tmut u mill-ġdid nergħu naraw lill-bidwi mdejjen sa għonqu mas-snasar u mal-pitkali bħalma kien qabel.

Min kien jagħmilha man-nies li jaħdmu l-art qabel il-gwerra jafu tajjeb f'liema stat baxx kien igħix il-bidwi tagħna. Ebda sfog l-aktar ċkejken, ftit ilbies ħażin, ħaxix mill-għalqa għal fatra ta' kuljum u dejjem, xogħol minn sbieħ il-jum sad-dlam, ulied bla tagħlim, misruqa u mdejna ma' tul is-sena kollha.

Jistax għejxien bħal dan ma jissejjaħx agħar minn faqar?

Dan il-ftit kliem qegħdin ngħiduh biex niftħu daqsxejn għajnejn xi wħud li mlew rashom iżżejjed bil-għana li sab ruħu fih il-bidwi ma' tul l-aħħar sentejn. Jekk nies tal-għaqal jixtiequ jaraw li għadd kbir mill-poplu tagħna jerġa' jiġi f'din il-qagħda ma għandhomx ħlief igħinu lil min jixtieq jerġa' jaħtaf lill-bidwi taħt idejh u jerġa' jibda jerdgħu bħalma kien minn dejjem.

Ħadd ma jistenna li l-prezzijiet tal-uċuħ għandhom jibqgħu għoljin **meta jerġa' jorħos kollox,** iżda għandna nużaw il-ħila tagħna biex il-mera li pinġejt hawn fuq ma jerġax itenni ruħu fuq ħafna minn niesna.

J. ORLANDO SMITH.

(**Nota tal-Editur:** L-ittra tas-Sur Orlando Smith hi f'waqtha. Aħna għandna nagħmlu ħiltna kollha biex il-bidwi ngħinuh f'ħajja xierqa u mhux fil-ħajja tal-faqar li fiha dam għal bosta snin. Dan ma jfissirx prezzijiet esaġerati tal-prodotti bħalma xi wħud qed iwaħħlu f'ras xi ħadd! Il-bidwi għandu jdaħħal għall-prodotti tiegħu dak li jkun nefaq u miegħu qligħ xieraq tax-xogħol li jkun għamel biex ikkultivahom. Dan biss jista' jġagħal lin-nies tal-kampanja jieħdu interess f'xogħolhom u fir-raħal tagħhom. Iżda flok għajnuna bħal dik li issuġġerixxa s-Sur Orlando Smith bosta huma li qegħdin jippruvaw ifixklu l-progress. Dawn it-talin qed jinsew illi parir ħażin u treġija ħażina jista' jkollha r-reazzjoni tagħha.—C.Z.M.).